

NEDERWEERTS VERLEDEN

RUBRIEK VAN DE HEEMKUNDEVERENIGING NEDERWEERT

onder redactie van huub janssen en alfons bruekers

AFLEVERING 138

SHO **W**eerterland

OVER BUIKLOOP, HAASTIGE ZIEKTE EN DE PEST

In deze aflevering vestigen we onze aandacht op een van de meest onvoorspelbare en dramatische doodsoorzaken waaraan onze voorouders werden blootgesteld: besmettelijke ziekten. Pokken, griep, tuberculose (tering), dysenterie (diarree), lepra (lazerij) waren de gevreesde ziekten, die onze contreien meerdere malen hebben geteisterd en waardoor honderden slachtoffers zijn gevallen.

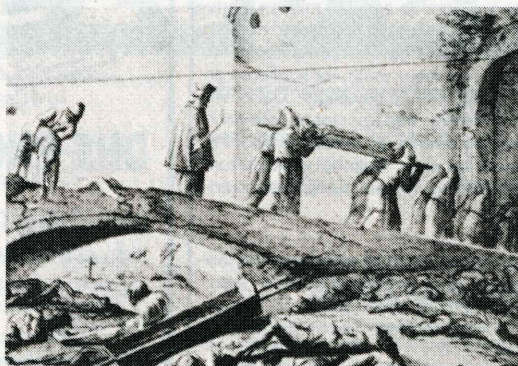
Net zo goed als de oudsten onder ons nog weten te vertellen over de beruchte griep epidemie van 1918, spraken onze Nederweertse voorouders vol afschuw en ontzetting over de dysenterie-epidemie van 1779, terwijl hun voorouders op hun beurt waren geplaagd door de nog grotere besmettingsgolven van 1702 en 1676. In dat laatste jaar, 1676 dus, stierven in Nederweert meer dan 175 volwassenen aan besmetting (en waarschijnlijk even zoveel kinderen), hetgeen betekende dat bijna 15% van de plaatselijke bevolking in korte tijd kwam te overlijden.

In dit artikel beschrijven we een tweetal grote epidemieën die Nederweert ongeveer vierhonderd jaar geleden kort na elkaar overviel: de buikloop van 1596, en de pest van 1604.

De buikloop van 1596

In vroegere eeuwen was de diarree geenszins een onschuldige vorm van buikontlasting zoals wij die kennen, maar een besmettelijke ziekte, die vaak de dood tot gevolg had. Men duidde deze ziekte veelal aan met de naam dysenterie. Dit was in feite een besmettelijke ontsteking van de dikke darm, veroorzaakt door bacillen. De ziekte ging gepaard met bloedontlasting, buikkrampen en diarree. Populaire benamingen waren "rode loop", "melisoen" en "buikloop."

Men maakte onderscheid tussen de grauwe en de rode buikloop. De eerste vorm ging gepaard met geel-groene diarree; de tweede met acute darmbloedingen. De symptomen kwamen overeen met die van buiktyphus. Zoals gezegd waren diarreekwalen van besmettelijke aard. Een van de slechts weinige rechtstreekse berichten over besmettelijke ziekten in het zestiende-eeuwse Nederweert dateert uit 1596. In zijn "manuaal" tekende pastoor Driessens het volgende bericht op:

Pestslachtoffers worden begraven. Tekening van Andries Both (1608-1641).

door puisten. Deze groeiden uit tot zwarte zweren met als gevolg bloedvergiftiging. De overlevingskans bedroeg tussen de 20 en 40%. Pas in 1894 werd de pestbaciël ontdekt door de Fransman Yersin. De epidemie van 1604 maakte in Nederweert veel slachtoffers. Tot de besmette inwoners hoorde Meij Henrikkx, de echtgenote van schepen en burgemeester Jan Henrikkx. Beiden waren lid van de Broederschap van O.L. Vrouw. In haar sterfbed lag zij, "bevangen met die haestige siecte der pest" zo vermelden de archieven. De naburen van het echtpaar durfden uit angst voor besmetting niet in huis te komen en wachtten geduldig bij de buitendeur op de kapelaan die haar de laatste sacramenten toediende. Bij het naar buiten gaan, vertelde kapelaan Jan Lochen aan de omstanders dat de stervende Meij hem haar laatste wil had verteld. Haar echtgenoot, de burgemeester, liet echter weten dat hij het niet eens was met de regelingen die Meij in haar laatste minuten had getroffen, hetgeen tot een lang-

Annus 1596 in octobris meesit tot Nederweert den boucloop gheweest ende veel menschen daer van ghestorven." Blijkbaar had dus in oktober van het jaar 1596 in het dorp de buikloop veel dodelijke slachtoffers geëist. Het is aanneemelijk dat een door hongersnood verzwakte bevolking mede reden was dat de ziekte zo om zich heen greep. Dat wordt bevestigd door het feit dat in het voorafgaande jaar 1595 de rogge- en tarweprijzen op de Luikse graanmarkt bijna verdubbeld waren. Een ongeveer gelijktijdig bericht, namelijk van 26 september 1596, kennen we uit Roermond waar de magistraat op die dag verordonneerde aan de burgers van de stad om varkensstallen op de straat onder de ramen der huizen af te breken, ter voorkoming van besmettelijke ziekten. Een directere bevestiging voor het Nederweertse bericht over de buikloopepidemie vinden we in de nabije Kempen. In diezelfde maand oktober 1596 heerste in de Belgische Kempen en het Antwerpse platteland de besmetting van het rode melisoen. De overheid vaardigde maatregelen uit om verspreiding van de ziekte te voorkomen door de voor die tijd vooruitstrevende maatregel om zieken in afzondering te houden. Zo is van een vrouw uit Dessel (B) bekend dat zij, besmet zijnde met de buikloop, door de overheid gedwongen werd tot eenzame afzondering in haar huis, haar laatste wil luid door de voordeur te schreeuwen, terwijl de pastoor staande op de straat een en ander schriftelijk vastlegde.

De pest van 1604

De pest was een besmettelijke infectieziekte die voorkwam in twee hoofdvormen: de longpest en de builenpest. De longpest werd verspreid via druppeltjes speeksel en leidde tot snellere polslag, ademhalingsproblemen en uiteindelijk coma. Deze vorm van pest was bijna in alle gevallen fataal. De builenpest daarentegen werd overgebracht door vlooiënbeten en kenmerkte zich

durige rechtszaak aanleiding gaf.

In sommige streken, zoals in Holland, werd de periode 1595-1605 gekenmerkt als een bijna ononderbroken pestepidemie. Toen in mei van het jaar 1605 een legermacht van 12000 muitende militairen de stad Roermond verliet, begon het zo lang en hevig te stortregenen, dat een eigentijdse kroniekschrijver in zijn dagboek verzuchtte dat dit wel een Gods mirakel moest zijn. Want als de overvloedige regen niet alle stank en vuiligheid uit de stad zou hebben weggespoeld, zou er volgens hem ongetwijfeld weer een grote epidemie zijn ontstaan. De vreugde was echter van korte duur, want in juni werd Roermond fors geteisterd door de pest. Het stadsbestuur wist niet meer te doen dan het organiseren van een bedevaart naar Scherpenheuvel, om aldaar door aanbidding van een zilveren Christoffelbeeld verlichting te bewerkstelligen.

Oorzaken

Drie factoren speelden een rol bij het ontstaan en de verbreiding van besmettelijke ziekten. Op de eerste plaats de weersomstandigheden: in droge, warme zomers ontstond een gebrek aan vers water en verslechterde de kwaliteit van het water in stilstaande poelen en beken. Daarnaast speelde de weerstand van het lichaam een belangrijke rol. Tijden van voedseltekorten werden vaak gevolgd door besmettelijke epidemieën door de gevolgen van verzwakking van het lichaam. En tenslotte mag de invloed van militairen niet onderschat worden. Niet alleen droegen zij met hun massale inkwartieringen bij tot voedselschaarste en verzwakking van de bevolking, maar bovendien stond hun mobiliteit garant voor een snelle verplaatsing van bacillen over grote afstanden. In een volgend artikel zullen we zien hoe de aanwezigheid van Kroatische militairen in Nederweert in 1625 opnieuw een epidemie veroorzaakte.